



Palani Fakata'u Kakato 2024 - 2025

Na'e fakahoko 'o fakatatau ki he fiema'u 'a e
Kupu 22 'o e Lao ki he 'Atita 'a e Pule'anga 2007 (*mo hono Fakatonutonu*)



'OFISI 'O E 'EIKI SEA 'O E FALE ALEA

Talamu'aki 'a e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea

'Oku'ou fiefia ke fakahoko atu 'a e "Palani Fakata'u Kakato" 'a e 'Atita Seniale ki he ta'u fakapa'anga 2024-25 fakatatau ki he kupu 22 'o e Lao ki he 'Atita Fakapule'anga 2007, (koe Lao). Na'e teuteu'i 'a e palani koeni 'e he 'Atita Seniale mo 'ene kaungāue 'o fakamatala'i 'a 'ene fokotu'utu'u polokalama ngāue ki he ta'u fakapa'anga 2024-25.

Ko hono fa'u 'o e Palani Fakata'u Kakato' 'oku fakahā mai 'e he Lao ke fakakaukau'i fakataha mo ha ngaahi tātaki mai mei he kau ma'u tu'unga tefito; kau Mēmipa 'o e Fale Alea, pea mo fakakaukau'i foki mo e ngaahi 'elia 'oku lahi hono fakatokanga'i 'i he ngaahi ngāue kotoa 'a e ngaahi ngāue'anga fakapule'anga. 'Oku'ou tui ko e Palani Fakata'u Kakato'ni 'e malava pē ha fanga ki'i feliuliaki ki ai 'a ia 'o ka hoko, 'e fakahā pē 'e he 'Atita Seniale' ki he ngaahi potungāue pē ngaahi kautaha 'oku 'atita'i' 'a e ngaahi fakalelei ko ia lolotonga 'a e ta'u.

Faka'osi, ko e Palani Fakata'u Kakato'ni 'oku'ne fakahā mai 'a e fakakaukau 'a e 'Atita Seniale' ki he fakahoko hono ngaahi fatongia, pea mo hono ngāue'aki 'a e ivi ngāue 'oku 'oange kiate ia' 'i he ta'u fakapa'anga 'oku tau hanga atu ki ai. 'I he taimi tatau, 'oku'ne 'oange ki he Fale Alea 'a e ngaahi tu'unga fe'unga ke fakatefito ai hono fakamaau'i 'a e faifatongia 'a hono 'Ofisi lolotonga 'a e ta'u 2024-25.


.....
Lord Fakafanua
'EIKI SEA 'O E FALE ALEA 'O TONGA



1 'o Siulai, 2024

Ko e Palani Fakata'u Kakato'ni ko e 'uluaki me'angāue ia ki he fakamatala fatongia 'o hoku 'Ofisi. Ko e ngaahi ngāue 'atita mo e ngaahi lipooti 'oku palani 'e hoku 'Ofisi' ke fakahoko 'i he ta'u 2024-25 'oku 'oatu kotoa ia 'i he Palani Fakata'u Kakato'ni.

Hangē pē ko ia na'e fai 'i he ngaahi ta'u ki mu'a, na'e fakahū atu 'a e palani' ki he Hou'eiki Fakafofonga 'o e Fale Alea ki ha'anau tātaki mai 'o a'usia ai 'a e Palani Fakata'u Kakato ko 'eni'. Pehē foki, 'oku fenāpasi 'a e ngaahi ngāue 'i he palani' mo e ivi ngāue mo e pa'anga na'e fakahū atu 'i he 'emau patiseti ki he 2024-25.

Ko e palani, 'i he fakalukufua, 'oku fekau'aki hangatonu ia mo e Palani Lōloa Fakata'u Nima 'a e 'Ofisi, 2019-2024, pehē foki ki he Palani Lōloa 'a Tonga hono II, 2015-2025, 'a ia 'oku makatu'unga 'i he ngaahi Taumu'a Fakalakalaka (SDGs) 'a e UN.

Ko homau tūkingata' ke fakahoko homau fatongia' pea ke ma'u 'a e 'amanaki 'a e kau taki', ko e mahu'inga taha kiate kimautolu'. Ko 'eku mēmipa ko ia 'i he Kōmiti Pa'anga 'a e Fale Alea', te'u malava ai 'o vakai ki ha ngaahi fokotu'u fakalelei ki he palani ko 'eni' pea ke kei tauhi pē 'a e tu'unga tau'atāina 'a e 'Atita Seniale.

Te'mau hokohoko atu pē hono 'oatu 'a e ngaahi fakamatala, fale'i mo e fakapapau 'oku totonu, tau'atāina mo falala'anga ki he Fale Alea' mo e kau taki' hono kātoa, 'o 'emau tūkingata kakato ki he ngāue faka'atita 'oku anga haohaoa ke'ne tokoni'i hake 'a e taliui mo e 'ata-ki-tu'a 'o e ngaahi ngāue hono kotoa pē 'a e pule'anga.



Sefita Tangi
'ATITA SENIALE



1 'o Siulai, 2024

Kanotohi

Ngaahi Peesi

Talamu'aki 'a e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea	1
Fakafe'iloaki 'a e 'Atita Seniale	2
1. Ko homau fatongia mo e ngaahi koloa ngaohi	4
1.1 Ko homau fatongia	4
1.2 Ko 'emau ngaahi koloa ngaohi	4
2. Ngaahi ngāue faka'atita ke fakahoko	6
2.1 Ko hono filifili 'a e ngaahi 'elia ke sivi faka'atita	6
2.1.1 Lipooti 'Atita makehe	6
2.1.2 Lipooti faka'atita 'o e ngaahi ngāue fakapa'anga	6
2.1.3 Lipooti faka'atita 'o e ola	6
2.1.4 Lipooti faka'atita 'o e faipau ki he lao	7
Fakalahi A: Mape Folau 'o e Fakahoko Fatongia	8
Fakalahi E: Ko 'emau ngaahi koloa ngaohi ki he 2024-25	9
Fakalahi F: Ko hono anga hono fili ha tōpiki	20
Fakalahi H: Patiseti Fakaangaanga Fakamole Faka-Polokalama mo e Polokalama	21
si'i 'o e Ta'u 2024-25	
Fakalahi I: Patiseti Fakaangaanga Hūatu mo e Hūmai ki he Ta'u 'e tolu (3) ka hoko	27

1.1 Ko homau fatongia

'I he *Lao ki he 'Atita 'a e Pule'anga 2007 (mo hono fakatonutonu)*, 'oku fokotu'u ai 'a e 'Atita Seniale ko e 'atita pule ma'ae pule'anga ke'ne fakahoko 'a hono sivi faka'atita 'a e ngaahi ngāue fakapa'anga, founa ngāue, mo e 'atita'i 'a e ola ki he pa'anga 'a e fonua. 'Oku kau ki heni 'a e 'atita'i mo hono lipooti ki Fale Alea 'o fou atu 'i he 'Eiki Sea 'a e tu'unga fakapa'anga 'o e ngaahi potungāue 'a e pule'anga, ngaahi fakafongā 'o e pule'anga, ngaahi pisinisi 'a e pule'anga, mo e ngaahi poloseki langa fakalakalaka; mo hono vakai'i mo e tali 'o e ngaahi fakamatala pa'anga 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga 'oku 'atita'i 'e he ngaahi kautaha 'atita taautaha.

Te' mau óatu ha ngaahi lipooti totonu, fale'i mo e fakapapau tau'atāina ki he Fale Alea' fekau'aki mo e falala'anga 'o e ngaahi fakamatala pa'anga ki hono tokanga'i mo pule'i 'o e pa'anga' mo e ngaahi koloa 'a e Pule'anga.

Ko e 'Atita Seniale ko e 'ofisa ngāue tau'atāina ia 'a e Fale Alea', pea kuo pau 'e 'ikai ke pule'i pe tu'utu'unia fakangāue ia mei he Fale Alea pe ko e Pule'anga 'i he'ene fakahoko 'a 'ene ngaahi ngāue mo hono ngaahi fatongia'.

'Oku tanaki atu ki he *Lao ki he 'Atita 'a e Pule'anga 2007 (mo hono fakatonutonu)* 'e he ngaahi lao kehe. Hangē ko e *Lao ki he Pule'i 'o e Pa'anga 'a e Pule'anga 2002* 'oku fiema'u ai 'a e Minisitā Pa'anga ke ne fakahū atu ki he Fale Alea 'i he ta'u kotoa pē 'a e fakamatala pa'anga fakata'u kuo 'osi sivi faka'atita'i.

1.2 Ko 'emau ngaahi koloa ngaohi

'Oku tokangaekina 'e he 'Atita Seniale' 'a e ngaahi sino'i ngāue 'oku laka hake 'i he 212. 'Oku kau ki he ngaahi sino'i ngāue ko'eni 'a e vahevahe iiki 'o e ngaahi potungāue 'a e pule'anga', ngaahi pisinisi 'a e pule'anga', pea mo e ngaahi poloseki langa fakalakalaka mo e ngaahi tokoni mo e alaa meá pehē.

Ko 'emau ngaahi koloa ngaohi 'oku fakafa'ahinga ia ki he kalasi 'e fā (4):

- **Koloa ngaohi 1: Lipooti 'atita makehe**

Fakapapau'i, fale'i mo e tokoni ki Fale Alea pea mo e fonua fakalukufua 'o fakafou 'i he Lipooti Fakata'u 'a e TOAG, patiseti fakata'u, palani fakata'u, ngaahi lipooti 'atita makehe mo e ngaahi ngāue tokoni kehe. 'Oku kau ki heni mo e tokoni ki he ngaahi va'a kehe 'a e 'Ofisi.

- **Koloa ngaohi 2: Lipooti faka'atita 'o e ngaahi ngāue fakapa'anga**

Ko hono sivi faka'atita 'o e kotoa 'o e ngaahi fakamatala fakapa'anga: fakamatala pa'anga fakata'u 'a e Pule'anga', fakamatala fakakuata 'a e Pule'anga pea mo hono sivi faka'atita mo e vakai'i 'o e ngaahi fakamatala pa'anga 'a e ngaahi pisinisi 'a e Pule'anga.

- **Koloa ngaohi 3: Lipooti faka'atita 'o e ola**

Ko e ngaahi kaveinga kuo fili' ke taimi totonu hono vakai'i pea lipooti.

- **Koloa ngaohi 4: Lipooti faka'atita 'o e faipau ki he lao**

Sivi faka'atita 'o e kotoa 'o e ngaahi potungāue 'a e pule'anga pea mo e ngaahi poloseki langa fakalakalaka.

Fakaikiiki 'o e ngaahi koloa ngaohi 'oku 'i he fakamatala *Fakalahi E*

2

Ngaahi ngāue faka'atita ke fakahoko'

2.1 Ko hono filifili 'a e ngaahi 'elia ke sivi faka'atita

2.1.1 Lipooti 'Atita Makehe

Fakapapau'i mo fale'i ki Fale Alea, kau talēkita pea mo e fonua fakalukufua 'o fakafou 'i he lipooti fakata'u 'a e TOAG, patiseti fakata'u, palani fakata'u, ngaahi lipooti 'atita makehe mo e ngaahi ngāue tokoni kehe. Ko e 'Iuniti Pule'i 'oku'ne toe tokoni ki he ngaahi va'a kehe 'o e 'Ofisi.

2.1.2 Lipooti faka'atita 'o e ngaahi ngāue fakapa'anga

Ko e *Lao ki he 'Atita 'a e Pule'anga 2007 (mo hono Fakatonutonu)* 'oku'ne fakamafai'i ai 'a e 'Atita Seniale ke'ne fakapapau'i ko e fakamatala pa'anga a e Pule'anga' 'oku 'atita'i 'i hono taimi totonu 'o fakatatau mo e Lao ki hono Pule'i 'o e Pa'anga 'a e Pule'anga 2002. Kau ki heni 'a hono fakapapau'i 'oku 'i he tu'unga mā'olunga 'a e ola hono sivi faka'atita 'o fakatatau ki he ngaahi tu'unga sivi faka'atita 'oku fiema'u 'e he kautaha 'a e ngaahi 'Ofisi 'Atita Fakapule'anga 'o Māmani' (*ISSAI*).

Ko e 'Atita Seniale ke'ne toe fakapapau'i 'oku 'atita'i fakata'u 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga' pea ke'ne vakai'i mo tali 'a e ngaahi fakamatala pa'anga 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga kuo 'osi 'atita'i 'e he ngaahi kautaha taautaha.

2.1.3 Lipooti faka'atita 'o e ola

Pehē foki, 'oku fakamamafa'i 'a e 'Atita Seniale' ke'ne sivi'i 'a e ngaahi ngāue 'a e ngaahi potungāue 'a e pule'anga pe na'e fakahoko 'i he founa 'oku fakapotopoto, ngāue totonu mo ma'u 'a e ola na'e fokotu'u 'i hono ngāue'aki 'a e pa'anga 'a e fonua 'i he taimi kotoa pē.

'Oku fili á e ngaahi 'elia ki he 'atita'i 'o e maa'usia 'o e ola 'i loto 'i ha fa'unga palani 'oku'ne fakakaukau'í 'a e ngaahi fakahoko ngāue 'a e sekitoa pule'anga ki he taumu'a ó e Fa'unga Palani Langa Fakalalakaka á Tonga hono II (TSDF II). Ko e vīsone mo e ngaahi taumu'a ko'eni' 'oku kau ki heni á e:

Paotoloaki 'a e fakalalakaka ke fakalekesi e mo'ui ki he taha kotoa.

Tupulekina e ngāue kafataha ki he fakalalakaka pea ke tu'uloa e tupu faka'ekonōmika

‘Oku poupou’eni é he ngaahi vīsone fakafonua é fitu:

1:	Tupulekina e ngāue fakataha pea ke tu’uloa mo longomo’ui e ‘ilo faka’ekonōmika.
2:	Tupulekina e ngāue kāfataha pea ke tu’uloa e palanisi ‘a e fakalakalaka ‘i ‘uta mo kolo pea pehē ki he ngaahi tukui motu
3:	Tupulekina e ngāue kafataha pea ke tu’uloa mo fakaivia e fakalakalaka ‘a e tangata/fe’fine ‘i he vahevahe taau.
4:	Tupulekina e ngāue kafataha pea ke tu’uloa e taliui ki he pule lelei pea ke leleiange ‘a e pule ‘a e lao
5:	Tupulekina e ngāue kafataha pea ke tu’uloa e fakalakalaka ‘o e ngaahi ngāue lalahi mo e tekinolosia
6:	Tupulekina e ngāue kafataha pea ke tu’uloa mo lelei ange ‘a hono pule’i ‘o e kelekele mo e ‘ātakai pea ke fakasi’isi’i e tu’u laveangofua ki he feliuliaki e ‘ea
7:	Tupulekina e ngāue kafataha pea hokohoko atu e ngaahi ngāue fakataumalu’i fonua pea mo e pule tau’atāina.

‘Oku’mau fekumi ke fakapapau’i ko e ngaahi ‘ēlia ke fakahoko ki ai ‘a e sivi-faka’atita té nau tokoni lahi ki he a’usia ‘o e Ngaahi Taumu’a Ola ‘o e Fa’unga Palani Langa Fakalakalaka Fakafonua. ‘Oku ‘i ai foki mo e tokanga mavahe ki ha ngaahi ‘elia ‘oku hā mei ai ha ngaahi fakamole taétotonu pe taéfaitotonu pe taéfakapotopoto ke kau mo ia hono sivi-faka’atita.

Tānaki atu ki ai mo hono vakai’i ‘o e ngaahi fa’unga fakamatala ‘a e ngaahi potungāue mo e kau fakafongā ‘o e Pule’anga.

2.1.4 Lipooti faka’atita ‘o e faipau ki he lao

Ko e ‘Atita Seniale ke’ne tokanga’i ‘oku faipau, vakai’i mo fakapapau’i ‘a e fakahoko ‘o e ngaahi fatongia pule’i fakapa’anga, kau ai hono tauhi ‘o e ngaahi lekooti fakatauhitohi mo ha founa fakatauhitohi fe’unga ki he pule’i fakaloto-potungāue ke fakapapau’i ‘oku faipau ‘a e ngaahi potungāue, ngaahi fakafongā ‘a e pule’anga mo e ngaahi pisinisi ‘a e pule’anga ki honau ngaahi fatongia pule’i fakapa’anga ‘i he lao.

Ko e ‘Atita Seniale ke’ne toe fakapapau’i ‘oku ‘atita’i fakata’u ‘a e ngaahi poloseki langa fakalakalaka lalahi. ‘Oku kau ki heni ‘a e ngaahi poloseki fakalakalaka kotoa ‘oku tokanga’i mo pule’i ‘e he ngaahi potungāue mo e kau fakafongā ‘o e pule’anga (MDA’s).

Ko e ngaahi makatu’unga ki hono fili ‘o e ngaahi ngāue ke ‘atita’i fakata’u ‘oku kau ai ‘a e:

- vakai’i ‘a e ngaahi ‘elia ‘e malava ke hoko ha tu’utāmaki ‘i hono ‘ātakai ka ‘oku ‘i ai ‘a e ngaahi me’a ke’ne pule’i ‘i he ngāue’anga ‘oku ‘atita’i, ke’ne poupou’i hono teuteu’i ‘o ‘enau fakamatala pa’anga.
- lahi ‘o e patiseti ki he potungāue ‘o fakahoa ki he patiseti fakalukufua ki he ta’u.

Mape Folau 'o e Fakahoko Fatongia



Fakalahi E

Ko 'emau ngaahi koloa ngaohi 2024-25

Na'e fatu 'a e patiseti 'a e 'Ofisi ki he 2024-25 'o fakatefito ki he ngaahi koloa ngaohi 'e fā (4) ko'eni:

- **Koloa ngaohi 1:** Lipooti 'Atita Makehe. Fakapapau'i mo fale'i ki he Fale Alea, kau taki, pea mo e fonua fakalukufua 'o fakafou 'i he Lipooti Fakata'u 'a e TOAG, patiseti fakata'u, palani fakata'u, ngaahi lipooti 'atita makehe mo e ngaahi ngāue tokoni kehe. 'Oku kau ki heni mo e tokoni ki he ngaahi 'iuniti kehe 'a e 'Ofisi.
- **Koloa ngaohi 2:** Lipooti faka'atita 'o e ngaahi ngāue fakapa'anga. Ko hono 'atita'i taimi totonu 'o e fakamatala pa'anga 'a e pule'anga. Kau atu ki ai mo hono 'atita'i taimi totonu 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga' mo hono vakai'i mo hono tali 'o e ngaahi fakamatala pa'anga 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga 'oku sivi faka'atita 'e he kautaha 'atita tau'atāina mei tu'a.
- **Koloa ngaohi 3:** Lipooti faka'atita 'o e ola. Ke fakahoko taimi totonu hono lipooti 'a e ngaahi ola faka'atita 'o e ngaahi kaveinga kuo fili. Kau atu ki ai 'a hono sivi 'o e fakahoko fatongia 'a e ngaahi potungāue mo e kau fakafongia 'a e pule'anga
- **Koloa ngaohi 4:** Lipooti faka'atita 'o e faipau ki he lao. Ke fakahoko fakata'u 'a hono sivi faka'atita 'o e faipau ki he lao 'a e ngaahi potungāue 'a e pule'anga, ngaahi tokoni pea mo e ngaahi poloseki fakalakalaka.

Ko 'emau ngaahi lipooti 'oku fa'u

'Oku fakahoko atu ki he Fale Alea, ko 'emau kalaieni (client) 'uluaki ia, 'a e ola 'o 'emau ngāue 'i he 'emau ngaahi lipooti. 'Oku fakahā 'e he ngaahi lipooti ko 'enī ki he Fale Alea 'a e fakakaukau tau'atāina 'a e 'atita ki he tauu mo fe'unga 'a e taliui mo e malu 'o e ngaahi founa pule'i 'o e koloa 'a e pule'anga'. Talu mei hono fanongonongo 'a e Lao ki he 'Atita 'a e Pule'anga 2007(mo hono Fakatomutomu), mo 'emau feinga ke lipooti ki he Fale Alea 'a e ngaahi me'a felāve'i:

- mo 'emau ngaahi polokalama 'atita'i 'o e ola, 'a ia 'oku' mau tokanga ai ki he ngaahi me'a felāve'i mo e 'aonga, fakapotopoto mo e 'ikai fakamole taéfakapotopoto hono pule'i 'o e ngaahi koloa 'a e pule'anga
- mo e sivi faka'atita makehe ki ha ngaahi me'a mahu'inga 'o kau ki ai 'a e ngaahi ngāue taéfakalao, ngāue hala mo e ngāue kākā
- ko 'emau to e vakai'i mo e ngaahi sivi-faka'atita 'o e ngaahi fakamatala pa'anga fakakuata mo fakata'u 'a e pule'anga
- ko e ngaahi ola 'o e ngaahi sivi-faka'atita fakata'u 'o e ngaahi fakamatala pa'anga mo e ngaahi fakamatala 'o e tupu mo e mole 'o e ngaahi pisinisi kehekehe 'a e pule'anga
- ko e ngaahi lipooti ki hono founa pule'i fakalotofale pea mo e founa ngāue.

'Oku' mau to e fakahū atu ki he Fale Alea 'a e Palani Fakata'u mo e Lipooti Fakata'u 'a e 'Atita Seniale' ke fakahoko atu ki he Fale Alea' 'a e palani ngāue mo e ngāue na'e hoko fakatou'osi.

Ko e ngaahi ngāue kehe ‘oku fakahoko ki he Fale Alea

‘Oku‘mau fakalahi atu ki he‘emau ngaahi lipooti ‘a e ngaahi ngāue kehe ma‘ae Fale Alea. Ko e ngaahi ngāue ko ‘enī ‘oku‘nau tokoni ke tupulekina ai pe ‘a e taliui mo e fakahoko fatongia lelei, pea tu‘uaki ‘a e pule‘i lelei ‘i he sekitoa faka-pule‘anga.

‘Oku kau ‘i he ngaahi ngāue ko enī ‘a e:

- ngaahi fale‘i mo e tokoni ki he Fale Alea, kau taki pea mo e fonua fakalukufua ‘i he ngaahi me‘a ‘oku kaunga tonu ki he ‘enau fekumi
- ngaahi tali ki he ngaahi fehu‘i mei he Houéiki Mēmipa ‘o e Fale Alea, ngaahi potungāue, kau fakafongia ‘o e pule‘anga mo e kakai, ‘i he taimi ‘e ni‘ihi ‘oku a‘u ‘o fakahoko ai ‘a e sivi-faka‘atita kakato
- fale‘i ki he kau taki mo e ngaahi sekitoa fakapule‘anga kehe, ‘i he ngaahi me‘a felāve‘i mo e lao fakaangaanga, ngaahi fokotu‘utuú ki he anga ‘o e pule‘i ‘o e pa‘anga, mo e ngaahi fakalakalaka lalahi ki he fa‘unga mo e taumu‘a ‘o e taliui
- ngaahi fakahinohino ki he ngaahi sekitoa fakapule‘anga ‘i he ngaahi me‘a ko e ola ó ha sivi-faka‘atita ‘oku nau felāve‘i hangatonu mo e pule lelei, pule‘i ‘o ha ngāue, mo e taliui, ke tokoni ke toe fakalakalaka ange ‘a e fakahoko fatongia ‘i he kaha‘u
- fale‘i ki he ngaahi sino tau‘atāina mei tu‘a ‘i he ngaahi fakalakalaka foóu felāve‘i mo e sekitoa fakapule‘anga, kau ai á e ngaahi fale‘i ki he ngaahi tu‘utu‘uni fakaangaanga felāve‘i mo e tauhitohi mo e ‘atita.

‘I hono fakahoko ‘o e ngaahi ngāue ko‘eni, ‘okú mau ngāue‘aki ‘a e ngaahi poto‘í ngāue mo e taukei ‘oku lolotonga ma‘u ‘e he ‘Ofisi ‘Atita ke fakaáíái á e fakalakalaka tuúloa ‘i he anga haohaoa, taliui mo e ‘ata-ki-tu‘a ‘i hono pule‘i ‘o e ngaahi koloa ‘a e pule‘anga.

Koloa ngaohi 1: Lipooti 'Atita Makehe

Ngaahi tefito'i fatongia

Ko e ngaahi me'a mahu'inga 'i hono fa'u 'o e ngaahi koloa ngaohi ko'eni:

- patiseti, palani ngāue loloa, palani fakata'u mo e lipooti fakata'u;
- fakamatala pa'anga 'a e 'Ofisi 'Atita kuo 'osi 'atita'i;
- lipooti 'atita 'o e ngaahi ngāue fakapa'anga mo e faipau ki he lao
- polokalama ako mo e fakalakalaka 'o e kaungāue, ngaahi tohi fakahinohino, ngaahi tu'utu'uni ngāue mo e ngaahi sīpinga ngāue, ngaahi uepisaiti (web-sites), fakamatala pa'anga;
- ngāue pou pou ki he 'Ofisi; mo e
- ngaahi ngāue fale'i kehe hangē ko e:
 - fale'i mo e ngaahi tokoni ki he Fale Alea kau ai á e Kōmiti Tuúma'u ki he Ngaahi Meá Fakapa'anga mo e Ngaahi Fakamatala Fakapa'anga Fakapule'anga, Houéiki Mēmipa, Pule'anga, kau fakafofonga ó e sekitoa pule'anga kehe pea mo e kakai fakalukufua.

Ivi ngāue

Ko e 'Iuniti Pule'i Faka'ofisi 'oku fakafatongia'aki 'a e Koloa Ngaohi 1: Ngaahi Lipooti 'Atita Makehe, mo e kaungāue 'e toko hiva (9), 'o tataki ia 'e he Talekita Pule (*ko e lakanga'ni 'oku lolotonga 'atā ka 'oku tokanga'i pe 'e he 'Atita Seniale*). Kuo 'osi vahe'i ki he kaungāue 'a e houa takitaha, 'a ia ko e houa ko ia' 'oku fekau'aki tonu pe ia mo ha ngāue 'e fakahoko ki he Koloa Ngaohi 'o e 'Iuniti'ni 'o hangē ko 'ene hā 'i he *Fika 1*. 'Oku hā 'i he *Tepile 1.1* 'a e ngaahi houa ngāue 'a e 'Iuniti'ni pea 'i he *Tepile 1.2*, ko e fakamole fakapolokalama ia 'a e 'Iuniti' ki he Patiseti 2024-25.

Tepile 1.1: Houa ngāue 'a e kaungāue ki he 2024-25

Hingoa	Lakanga	Houa Ngāue
('atā)	Talekita Pule	0
Teuila Tai	'Ofisa ki he kaungāue	1,044
Tevita Tu'amoheloa	'Ofisa Pule ki he me'a fakakomipiuta	1,145
'Etita Tonga	Tokoni Sekelitali	1,110
Pateli Fanguna	'Atita	1,145
Vangana Fangaloka	Tauhitohi	1,145
'Olive Guttenbeil	'Ofisa Tokanga'i 'o e ngaahi houa ngāue	725
Loletu Falevai	'Ofisa Fetu'utaki/Tauhi Laipeli	1,145
Maamahelotu Moala	Faka'uli/Tauhingoue	1,145
Taniela Lātū	Faka'uli/Tangatafekau	1,145
Kātoa 'o e houa ngāue 'a e 'Iuniti Pule'i		9,749

Tepile 1.2: Fakamole fakapolokalama si'i 'a e 'iuniti (*vakai ki he Fakalahi H, peesi 21-22 'oku fakakiiki ai 'a e Fakakātoa 'o e polokalama 01, mo hono polokalama si'i*)

Polokalama si'i	Mahu'inga
Kaungāue tu'uma'u (10xx)	340,800
Fefononga'aki & Fetu'utaki (12xx)	96,800
Tauhi mo fakalelei me'angāue (13xx)	123,500
Totongi koloa mo e ngāue (14xx)	374,100
Fakamole ki he ngaahi ngāue lalahi (20xx)	20,000
Kātoa	\$955,200

Me’afua fakafuofua

‘Oku hā ‘i he *Fika E1* ‘a e ngaahi me’afua ke fua’aki ‘a e ‘atita ‘o e ngaahi me’a mahu’inga ‘i he koloa ngaahi ‘e fakahoko ‘i he 2024-25, ‘a ia ko e konga ia ‘o e ngaahi ngāue ke fakahoko.

Fika E1
Koloa ngaahi 1: Lipooti ‘Atita Makehe

Me’afua ‘o e fakahoko ngāue	Me’afua	Taketi 2024-25	Ola ‘amanaki ki ai 2023-24	Taketi 2023-24	Ola totonu 2022-23
Lahi					
Ngaahi Lipooti ‘a e ‘Atita Seniale (a)	Fika	6	6	6	6
Ngaahi Ngāue Tokoni (e)	Fika	2	2	2	2
Ngaahi ngāue pou pou (f)	Fika	6	8	6	7
Lelei					
Fakakātoa hono tali ‘e he kakai ‘o e ngaahi lipooti ‘atita (h)	Maaka	8	8	8	8
Taimi totonu					
Ngaahi Lipooti ‘a e ‘Atita Seniale ke ‘ave ‘i loto ‘i he taimi kuo tu’utu’uni ‘e he Lao	Peseti	95	95	95	100
Ngaahi ngāue tokoni kehe ke ‘ave ‘i he taimi kuo fai ki ai ‘a e lototaha.	Peseti	95	95	95	100
Ngaahi ngāue pou pou ke ‘ave ‘i he taimi kuo fai ki ai ‘a e felotoi	Peseti	95	95	95	100
Fakamole					
Kātoa fakamole	Safe	\$955			

- (a) ‘Oku kau ‘i he ngaahi lipooti ‘a e ‘Atita Seniale ‘a e Patiseti, Palani Fakata’u Tolu, Palani Fakata’u, Lipooti Fakata’u, Fakamatala fakata’u ‘a e ‘Ofisi ‘Atita pea mo e ‘Atita ‘o e ngaahi ngāue fakapa’anga & Faipau ki he Lao pule’i ‘o e ngāue fakapa’anga.
- (e) Ngaahi tokoni kehe faka’atita ‘oku kau ai ‘a e ngaahi fale’I ki he Komiti Pa’anga ‘a e Fale Alea, kau mēmipa ‘o e Fale Alea, Pule’anga mo e ngaahi sekitoa faka-pule’anga.
- (f) Hangē ko e ako mo e fakalakalaka ‘o e kaungāue, ngaahi tohi fakahinohino he pukepuke ‘a e tu’unga ngāue, tohi tu’utu’uni, peesi faka’ofisiale.
- (h) Ko e fakakātoa hono tali ‘e he kakai ‘o e ngaahi lipooti ‘a e ‘atita ‘oku fua’aki ‘a e maaka ‘oku kamata mei he 1 ki he 10: ‘a ia ko e ma’ulalo taha ‘a e 1 pea lelei taha ko e 10.

Me’afua ‘o e fakahoko fatongia

Ko e tefito’i me’a fua ki he fakahoko fatongia ‘a e ‘Iuniti’ni ‘e vakai’i ia ‘o fakatatau ki he ngaahi me’afua ni:

- Fakakakato ‘a e ngaahi ngāue na’e fakaangaanga kiai.
- Maa’usia e taimi ngāue ‘i hono taimi totonu. Ko e ngaahi lipooti ‘a e va’a’ni ke kakato pē ‘o fakatatau ki he lao’ pea ke’ne ma’u aipe ‘a e taimi ‘oku fiema’u mai ai ‘e he ‘Atita Seniale.
- Houa ngāue ‘a e ofisa ngāue ki he akauni elia takitaha
- Ke tokanga’i mo lekooti kakato ‘a e ngaahi koloa ‘a e ‘Ofisi, naunau, lekooti ‘o e ngaahi me’a paaki ke pule’i lelei ‘ehe ‘ofisi ke fakakakato pe he taimi kotoa.
- Ke kakato e koloa ngaahi’ ‘i loto pe he houa kuo palani.

Koloa ngaohi 2: Lipooti faka'atita 'o e ngaahi fakamatala fakapa'anga

Ke 'atita'i taimi totonu 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga' 'o kau ai mo hono vakai'i mo hono tali 'a e ngaahi fakamatala pa'anga 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga 'oku sivi faka'atita 'e he kautaha 'atita tau'atāina mei tu'a. Kau atu ki ai mo hono 'atita'i taimi totonu 'o e fakamatala pa'anga 'a e pule'anga.

Ngaahi tefito'i fatongia

Ko e ngaahi me'a mahu'inga 'i hono fa'u 'o e koloa ngaohi ko'eni ko e:

- Ko hono tukuatu 'a e lipooti 'atita 'i hono fakama'opo'opo 'a hono tauhi, ngāue'aki mo hono lipooti 'o e sino'i pa'anga mālōlō 'a e kau memipa mo e kaungāue 'a Fale Alea 'o Tonga.
- Ko hono tukuatu 'a e lipooti 'atita 'i hono fakamā'opo'opo 'o e fakamatala pa'anga 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga.
- Ko hono vakai'i mo tali 'a e 'atita 'o ha pisinisi 'a e pule'anga na'e fakahoko 'e ha pisinisi taautaha.
- Ko hono 'oatu ha lipooti ki he kau pulengāue fekau'aki mo e ngaahi matavaivai 'i hono tauhi 'o e lekooti fakapa'aga pe ko hono fakamatala 'i 'a e ngāue fakapa'anga 'a e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga.
- Setifikeiti kuo tukuatu he lipooti fakamatala pa'anga fakakuata 'a e pule'anga.
- Ko hono fa'u mo tukuatu ha lipooti ke tokoni ki ha faitu'utu'uni 'o fekau'aki mo ha pisinisi 'a e pule'anga.

Ivi ngāue

Ko e 'Iuniti Sivi Faka'atita 'o e Ngaahi Ngāue Fakapa'anga 'oku fakafatongia'aki 'a e Koloa Ngaohi 2, mo e kaungāue 'e toko valu (8) 'o tataki 'e he Talekita Pule. Ko e kaungāue 'e toko 8 'oku vaheua ia 'i ha Va'a Ngāue 'e 2. Ko e Va'a Ngāue 1, 'oku fakafatongia'aki kinautolu 'i hono 'atita'i 'a e kotoa 'o e ngaahi Kautaha Fakapule'anga pea ko e Va'a Ngāue 2, 'oku fakafatongia'aki kinautolu 'i hono 'atita'i 'a e Fakamatala Pa'anga 'a e Pule'anga (Public Accounts). Kuo 'osi vahe'i ki he kaungāue 'a e houa takitaha, 'a ia ko e houa ko ia' 'oku fekau'aki tonu pe ia mo ha ngāue ke fakahoko ki he Koloa Ngaohi 'o e 'Iuniti'ni 'o hangē ko 'ene hā 'i he *Fika* 2. 'I he *Tepile 2.1* 'oku hā ai 'a e ngaahi houa ngāue 'a e 'Iuniti'ni pea ko e *Tepile 2.2*, ko e fakamole fakapolokalama si'i ia 'a e 'Iuniti'ni ki he Patiseti 2024-25.

Tepile 2.1: Houa ngāue 'a e kaungāue ki he 2024-25

Hingoa	Lakanga	Houa ngāue
Kelepi Makakaufaki	Talekita Pule	403
<u>Va'a Ngāue 1:</u>		
Lovely Afu	'Atita Mā'olunga	1,145
Popua Mafi	'Atita Mā'olunga	1,145
Lutimila Tafea	'Atita	1,145
<u>Va'a Ngāue 2:</u>		
Pita Taufatofua	'Atita Pule	1,145
Taniela Mahe	'Atita Mā'olunga	1,145
Pauline Tupou	'Atita Mā'olunga	1,145
Sokopeti Polutele	'Atita	1,145
Kātoa 'o e houa ngāue		8,418

Tepile 2.2: Fakamole fakapolokalama si'i (vakai ki he *Fakalahi H*, peesi 23, *polokalama 02*, *polokalama si'i 01*)

Polokalama si'i	Mahu'inga
Kaungāue tu'uma'u (10xx)	514,500
Kātoa	514,500

Me’afua fakafuofua

‘Oku hā ‘i he Fika E2 ‘a e ngaahi me’afua ke fua’aki ‘a e ‘atita ‘o e ngaahi me’a mahu’inga ‘i he koloa ngaohi ‘e fakahoko ‘i he 2024-25, ‘a ia ko e kongia ia ‘o e ngaahi ngāue ke fakahoko.

Fika E2

Koloa ngaohi 2: Lipooti faka’atita ‘o e ngaahi fakamatala fakapa’anga

Me’afua ‘o e fakahoko ngāue	Me’afua	Taketi - 2024-25	Ola ‘amanaki ki ai 2023-24	Taketi 2023-24	Ola totonu 2022-23
Lahi					
Ngaahi lipooti ki he kau taki ngāue ‘o fakahoko ‘a e ola ‘o e sivi faka’atita	Fika	22	22	22	16
Lipooti ‘atita tala fakakaukau	Fika	17	17	17	12
Vakai’i mo tali ‘a e ngaahi ‘atita tau’atāina	Fika	6	6	6	4
Lelei					
Fakakatoa hono tali ‘e he kakai ‘a e ngaahi lipooti ‘atita	Maaka	9	8	8	8
Taimi totonu					
Ngaahi lipooti ki he kau taki ngāue ‘o fakahoko ‘a e ola ‘o e sivi faka’atita	Peseti	95	95	95	95
‘Ave tala fakakaukau faka’atita ‘i loto ‘i he taimi kuo tu’utu’uni ‘e he Lao	Peseti	95	95	95	95
Vakai’i mo tali ‘a e ngaahi fakamatala kuo ‘osi ‘atita’i mavahe ‘i loto he taimi kuo ‘osi fai kiai ‘a e felotoi	Peseti	95	95	95	95
‘Ave e ngaahi tokoni kehe ‘i loto ‘i he taimi na’e ‘osi lototaha kiai	Peseti	95	95	95	95
Fakamole					
Kātoa fakamole	\$afe	\$514			

Me’afua ‘o e fakahoko fatongia

Ko e me’afua tefito ki hono fua ‘o e fakahoko fatongia ‘o e kaungāue ‘i he timi ‘oku nau ‘atita’i ‘a e fakamatala fakata’u ‘a e ngaahi pisinisi ‘a e pule’anga:

- Ko e lava ke fakahoko ‘a e ‘atita ‘o fakatatau ki he fiema’u ‘a e founa ngāue kuo tali
- Ko e peseti ‘e 95% ‘o e ngaahi ‘atita ‘oku lava ke fakahoko ‘o ‘ikai to e lahi hake ‘i he houa na’e vahe’i ke fai ai ‘a e ‘atita.
- Ko e peseti ‘e 95% ‘o e ngaahi ‘atita kuo fakakakato ‘i he taimi aleapau mo e ngaahi kautaha.
- Malava ke mahino’i ‘a e founa ngāue kuo tali ki hono fakamā’opo’opo ‘o e fakamatala pa’anga fakamamani lahi
- Ke kei tauhi mo pukepuke ‘a e vā fengāue’aki mo e ngaahi potungāue.
- Ke malava ‘o fakakakato ‘a e ngāue ‘i he taimi ‘i loto ‘i he taimi kuo vahe’i ki ai.
- Ke malava ‘o ngāue’aki ‘a e ngaahi founa ngāue kuo tali ‘i he taimi ‘oku fakahoko ai ha fo’i ngāue.

Koloa ngaohi 3: Lipooti faka'atita 'o e ola

Ke fakahoko taimi totonu hono lipooti 'a e ngaahi ola faka'atita 'o e ngaahi kaveinga kuo fili mo fakahoko taimi totonu 'a hono sivi 'o e fakahoko fatongia 'a e ngaahi potungāue 'a e pule'anga 'oku fakahoko 'o fakatatau ki he' enau palani ngāue pea lipooti.

Ngaahi tefito'i fatongia

Ko e ngaahi me'a mahu'inga 'i hono fa'u 'o e koloa ngaohi ko'eni ko e:

- Lipooti 'atita 'o e ola 'o e ngaahi ngāue mahu'inga
- Lipooti ki he ola 'o e fakahoko fatongia 'a e ngaahi potungāue

Ivi ngāue

Ko e 'Iuniti Sivi Faka'atita 'o e Ola 'oku fakafatongia'aki kinautolu 'a e Koloa Ngaohi 3, mo e kaungāue 'e toko tolu (3), 'o taki ai 'a e Talekita Pule. 'Oku to e vahe 'a e 'Iuniti'ni 'i ha Va'a Ngāue 'e 2. Kuo 'osi vahe'i ki he kaungāue 'a e houa takitaha, 'a ia ko e houa ko ia' 'oku fekau'aki tonu pe ia mo ha ngāue 'e fakahoko ki he Koloa Ngaohi 'o e 'Iuniti'ni 'o hangē ko 'ene hā 'i he *Fika* 3. 'I he *Tepile* 3.1 'oku hā ai 'a e ngaahi houa ngāue 'a e 'iuniti'ni pea ko e *Tepile* 3.2, ko e fakamole fakapolokalama ia 'a e 'Iuniti'ni ki he Patiseti 2024-25.

Tepile 3.1: Houa ngāue 'a e kaungāue ki he 2024-25

Hingoa	Lakanga	Houa ngāue
Cathreen Mafi	Talekita Pule Le'ole'o	919
<u>Va'a Ngāue 1:</u>		
Seini Fakalolo	'Atita Mā'olunga	1,145
<u>Va'a Ngāue 2:</u>		
Mitolomoa Taka	'Atita Mā'olunga	1,145
Kātoa 'o e houa ngāue		3,209

Tepile 3.2: Fakamole fakapolokalama si'i (vakai ki he *Fakalahi* H, peesi 24, polokalama 02, polokalama si'i 02)

Polokalama si'i	Mahu'inga
Kaungāue tu'uma'u (10xx)	280,000
Kātoa	\$280,000

Me’afua fakafuofua

‘Oku hā ‘i he *Fika E3* ‘a e ngaahi me’afua ke fua’aki ‘a e ‘atita ‘o e ngaahi me’a mahu’inga ‘i he koloa ngaohi ‘e fakahoko ‘i he 2024-25, ‘a ia ko e konga ia ‘o e ngaahi ngāue ke fakahoko.

Fika E3

Koloa ngaohi 3: Lipooti faka’atita ‘o e ola

Me’afua ‘o e fakahoko ngāue	Me’afua	Taketi 2024-25	Ola ‘amanaki ki ai 2023-24	Taketi 2023-24	Ola totonu 2022-23
Lahi					
Ngaahi ‘Atita ‘o e ola	Fika	2	1	2	1
Ngaahi ‘atita ‘o e sivi ‘o e fakahoko fatongia	Fika	4	1	4	-
Lelei					
Fakakātoa hono tali ‘e he kekai ‘a e ngaahi lipooti ‘atita1	Maaka	8	8	8	8
Taimi totonu					
Ngaahi lipooti ‘o e ‘atita’i ‘o e ola ke ‘ave ‘i loto ‘i he taimi kuo ‘osi tu’utu’uni	Peseti	95	95	95	90
Fakamole					
Katoa ‘o e fakamole	\$afe	\$280			

Me’afua ‘o e fakahoko fatongia

Ko e tefito’i me’a fua ki he fakahoko fatongia ‘a e va’a ni ‘e vakai’i ia ‘o fakatatau ki he ngaahi me’afua ni:

- Ke malava ‘o fakahoko ‘a e ‘Atita mo fai hono lipooti ‘i he taimi ‘oku ‘osi tukuatu ke fakahoko ai.
- Ke Maa’usia ‘a e koloa ngaohi na’e tāketi ki ai.
- Ke malava ‘o fakahoko ‘a e ‘Atita ‘o fakatatau kihe ngaahi ngāue kuo vahe ke fakahoko.

Koloa ngaohi 4: Lipooti Faka'atita 'o e Faipau ki he Lao

Ke fakahoko fakata'u 'a hono sivi faka'atita 'o e faipau ki he lao 'a e ngaahi potungāue 'a e pule'anga, ngaahi tokoni pea mo e ngaahi poloseki fakalakalaka.

Ngaahi tefito'i fatongia

Ko e ngaahi me'a mahu'inga 'i hono fa'u 'o e koloa ngaohi ko'eni ko e:

- Ko hono 'oatu 'a e ngaahi tohi ki he ngaahi ngāue'anga na'e sivi-faka'atita 'o fakahā ki he kau taki ngāue 'o e ngaahi potungāue 'a e ola 'o e ngaahi sivi-faka'atita na'e fakahoko.
- Ko hono tukuatu 'a e lipooti 'atita 'i hono fakamā'opo'opo 'a e fakamatala pa'anga 'a e poloseki fakalakalaka pea mo e tohi ki he kau taki ngāue.
- Fakapapau'i 'a e ngaahi setifikeiti 'o e ngaahi tokoni 'a e pule'anga ki he ngaahi ako'anga.
- Ngaahi ngāue tokoni kehe 'oku felāve'i mo e fatongia 'o e sivi faka-'atita 'o e pa'anga o e ngaahi founa ngāue.

Ivi ngāue

Ko e 'Iuniti Faipau ki he Lao 'oku fakafatongia'aki 'a e Koloa Ngaohi 4, mo e kaungāue 'e toko hongofulu-mā-nima (15) 'o tataki ia 'e he Talekita Pule (*ko e lakanga'ni 'oku lolotonga 'atā ka 'oku tokanga'i pe 'e he 'Atita Seniale*). 'Oku toe vahevahe 'a e kaungāue 'e toko 14 'i ha Va'a Ngāue 'e ua (2). Ko e fatongia 'o e Va'a Ngāue 1 ke 'atita'i 'a e pa'anga tokoni faka-Fale Alea pea mo hono 'atita'i 'a e ngaahi potungāue 'a e pule'anga, ka ko e Va'a Ngāue 2 'oku fatongia'aki 'a hono 'atita'i 'o e ngaahi poloseki fakalakalaka. Kuo 'osi vahe'i ki he kaungāue 'a e houa takitaha, 'a ia ko e houa ko ia' 'oku fekau'aki tonu pe ia mo ha ngāue e fakahoko ki he Koloa Ngaohi 'o e 'iuniti'ni 'o hangē ko 'ene hā 'i he *Fika 4*. 'I he *Tepile 4.1* 'oku hā ai 'a e ngaahi houa ngāue 'a e 'iuniti'ni pea ko e *Tepile 4.2*, ko e fakamole fakapolokalama ia 'a e 'iuniti' ki he Patiseti 2023-24.

Tepile 4.1: Houa ngāue 'a e kaungāue ki he 2024-25

Hingoa	Lakanga	Houa ngāue
('atā)	Talekita Pule	-
<u>Va'a Ngāue 1:</u>		
Filatoa Vailea	'Atita Mā'olunga	1,012
Mele Lupeitu'u	'Atita Mā'olunga	1,145
Sione Moala	'Atita	1,145
Salome Halapua	'Atita	725
Maile Fonua	'Atita	1,145
Makelesi Maile	'Atita	1,145
Grace Filimoe hala	'Atita	<u>1,145</u>
		7,462

Hingoa	Lakanga	Houa ngāue
<u>Va'a Ngāue 1:</u>		7,462
<u>Va'a Ngāue 2:</u>		
Kentucky Tai	'Atita Pule	1,145
Taiala Fulivai	'Atita Mā'olunga	1,145
Malia Tauvaka	'Atita	1,145
'Atelaite Ma'afu	'Atita	1,145
Sulia Falasē	'Atita	1,145
Jennifer Faka'osi	'Atita	1,000
Semisi Vaikona	'Atita	566
		7,291
Kātoa houa ngāue 'a e 'Iuniti		14,753

Tepile 4.2: Fakamole fakapolokalama si'i (vakai ki he Fakalahi H, peesi 26, polokalama 02, polokalama si'i 03)

Polokalama si'i	Mahu'inga
Kaungāue tu'uma'u (10xx)	435,300
Kātoa	\$435,300

Me'afua fakafuofua

'Oku hā 'i he *Fika E4* 'a e ngaahi me'afua ke fua'aki 'a e 'atita 'o e ngaahi me'a mahu'inga 'i he koloa ngaahi 'e fakahoko 'i he 2024-25, 'a ia ko e kongia ia 'o e ngaahi ngāue ke fakahoko.

Fika E4

Koloa ngaahi 4: Lipooti faka'atita 'o e faipau ki he lao

Me'afua 'o e fakahoko ngāue	Me'afua	Taketi 2024-25	Ola 'amanaki ki ai 2023-24	Taketi 2023-24	Ola totonu 2022-23
Lahi					
Ngaahi lipooti ki he kau taki ngāue 'o fakahoko 'a e ola 'o e sivi faka'atita	Fika	50	40	40	63
Ngaahi tala fakakaukau faka'atita	Fika	20	22	18	22
Ngaahi tohi fakamo'oni	Fika	50	53	53	49
Pa'anga Tokoni Faka-Fale Alea ki he Ngaahi Vāhenga Fili	Fika				17
Lelei					
Fakakātoa hono tali 'e he kakai 'a e ngaahi lipooti 'atita	Maaka	9	9	9	9
Taimi totonu					
Ngaahi tohi ki he kau taki ngāue ke 'ave 'i loto 'i he taimi kuo 'osi tu'utu'uni	Peseti	95	95	95	100
Ngaahi tohi fakamo'oni ke 'ave 'i loto he taimi na'e 'osi tu'utu'uni	Peseti	95	95	95	100
Ngaahi ngāue tokoni kehe ke 'ave 'i loto 'i he taimi na'e fai ki ai 'a e felotoi	Peseti	95	95	95	100
Fakamole					
Kātoa 'o e fakamole	\$afe	\$435			

Me'afua 'o e fakahoko fatongia

Ko e me'afua tefito 'o e sivi faka'atita 'o e faipau ki he lao 'a e 'Iuniti' 'oku 'amanaki ke toe vakai' i hangē ko ia 'oku hā atu 'i lalo:

- Lahi totonu 'o e ngaahi lipooti 'e 'oatu ki he kau taki ngāue
- Ke kakato e ngāue 'i hono taimi totonu na'e palani ki ai
- Fakakakato 'a e lahi e ngāue na'e palani ki ai. Ko e lahi ia 'a e lipooti 'o e ola 'a e 'atita ki he kau taki ngāue ka e pehē 'a e tala fakakaukau tau'atāina 'a e 'atita.
- Kakato 'a e ngāue 'i hono taimi totonu. Houa fakaangaanga ki hono 'atita' i e ngaahi potungāue 'o kakato pe 'i hono taimi totonu.
- Houa ngāue 'a e 'ofisa ngāue ki he 'akauni 'elia takitaha 'oku 'i loto pe 'i he houa fakaangaanga.
- Tu'unga mā'olunga 'i he faipau ki he *ISSAI* standards.

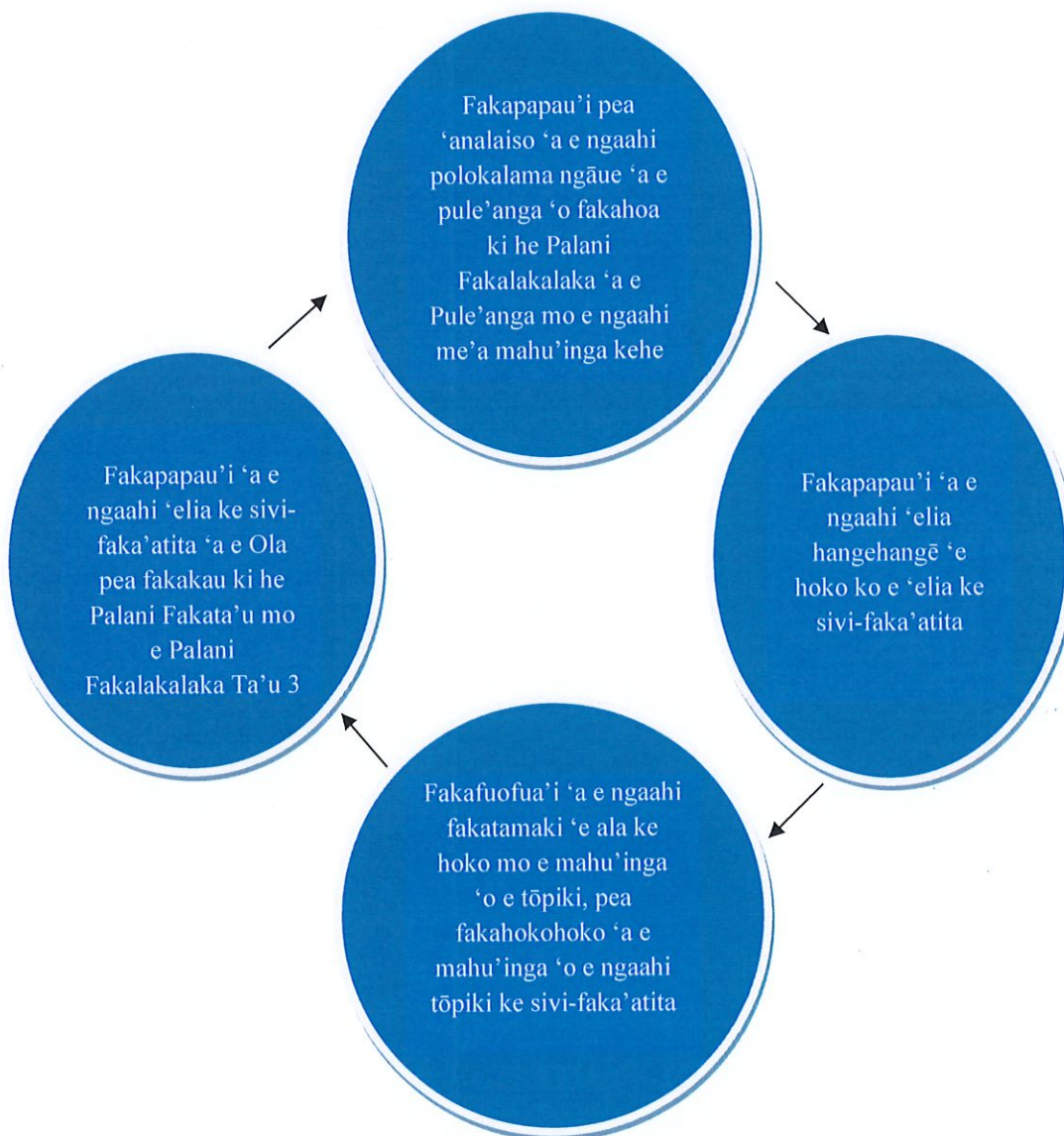
Fakalahi F

Ko e anga hono fili ha 'elia ke 'atita'i 'o e ola

'Oku 'omai 'e he *Fika F1* 'a e ngaahi founa 'oku fili 'aki ha 'elia ke fakahoko hono sivi-faka'atita 'o e maa'usia 'o e ola 'o ha ngāue.

Fika F1

Founa hono fili ha 'elia ke 'atita'i maa'usia 'o e ola 'o e ngāue



Fakalahi H

Patiseti Fakaangaanga Fakamole Faka-Polokalama mo e Polokalama si'i ki he ta'u 2024-25

03 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale (Office of the Auditor General)

	Esitimeti (Estimate) 22/23	Esitimeti Fakatonutonu (Revised Budget) 22/23	Esitimeti (Estimate) 2023/24	Esitimeti (Estimate) 2024/25
PA'ANGA HU ATU (EXPENDITURE)				
Kaungaue Tu'uma'u (Established Staff) (10xx)	1,666,600	1,237,665	1,707,200	1,570,600
Kaungaue Lau'aho (Unestablished Staff) (11xx)	8,300	0	100	0
Fefononga'aki mo Fetu'utaki (Travel & Communications) (12xx)	82,100	253,161	96,000	96,800
Tauhi mo fakalelei me'angaue (Maintenance & Operations) (13xx)	31,800	21,277	24,400	123,500
Totongi koloa mo e ngaue (Purchased of goods and services) (14xx)	356,500	312,508	261,100	374,100
Ngaahi Koloa (Assets) (20xx)	50,100	26,688	67,600	20,000
Pa'anga Fakakatoa Hu Atu (Total Expenditure)	2,195,400	1,851,299	2,156,400	2,185,000
MA'U'ANGA PA'ANGA (SOURCE OF FUNDS)				
Pa'anga mei he Pule'anga Tonga (Government of Tonga Fund) Cash	2,195,400	1,851,299	2,156,400	2,185,000
Pa'anga tokoni mei muli (Confirm Budget Support) Cash				
Fefolau'aki ki Tu'apule'anga (Overseas Travel)				
Pa'anga Fakakatoa (Total Funding)	2,195,400	1,851,299	2,156,400	2,185,000

Fakamole Fakapolokalama (*Expenditure by Program*)
Polokalama 01 (Program 01): Pule'i mo Fale'i (*Leadership and Policy Advice*)
Polokalama si'i 01 (*Sub-Program 01*): 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale (*Office of the Auditor General*)

	Esitimeti (<i>Estimate</i>) 22/23	Esitimeti Fakatonutonu (<i>Revised Budget</i>) 22/23	Esitimeti (<i>Estimate</i>) 2023/24	Esitimeti (<i>Estimate</i>) 2024/25
Kaungaue Tu'uma'u (<i>Established Staff</i>) (10xx)	130,900	138,354	136,200	153,200
Kaungaue Lau'aho (<i>Unestablished Staff</i>) (11xx)				
Fefononga'aki mo Fetu'utaki (<i>Travel & Communications</i>) (12xx)				
Tauhi mo fakalelei me'angaue (<i>Maintenance & Operations</i>) (13xx)				
Totongi koloa mo e ngaue (<i>Purchased of goods and services</i>) (14xx)				
Fakamole ki he ngaahi ngaue lalahi (<i>Capital expenses</i>) (20xx)				
Pa'anga Fakakatoa Hu Atu (<i>Total Expenditure</i>)	130,900	138,354	136,200	153,200

Nouti (*Notes*):
 10 Vahenga (*Salaries*) **109,500**; Ngaahi monu'ia makehe (*Other allowances*) **3,000**; 'Inasi 'o e Pule'anga ki he Vahenga Malolo (*Government Contribution to Retirement Fund*) **27,100**; Ngaahi monu'ia ki he 'Atita Seniale (*CEO Benefits*) **13,600**.

Polokalama 01 (Program 01): Pule'i mo Fale'i (Leadership and Policy Advice)

Polokalama si'i 02 (Sub-Program 02): Ngaahi Ngaue Poupou (Corporate Services)

	Esitimeti (Estimate) 22/23	Esitimeti Fakatonutonu (Revised Budget) 22/23	Esitimeti (Estimate) 2023/24	Esitimeti (Estimate) 2024/25
Kaungaue Tu'uma'u (<i>Established Staff</i>) (10xx)	196,000	146,564	172,900	187,600
Kaungaue Lau'aho (<i>Unestablished Staff</i>) (11xx)	8,300		100	0
Fefononga'aki mo Fetu'utaki (Travel & Communications) (12xx)	82,100	253,161	96,000	96,800
Tauhi mo fakalelei me'angaue (<i>Maintenance & Operations</i>) (13xx)	31,800	21,277	254,200	123,500
Totongi koloa mo e ngaue (<i>Purchased of goods and services</i>) (14xx)	349,600	312,508	260,800	374,100
Fakamole ki he ngaahi ngaue lalahi (<i>Capital expenses</i>) (20xx)	50,100	26,688	67,600	20,000
Pa'anga Fakakatoa Hu Atu (<i>Total Expenditure</i>)	717,900	760,198	851,600	802,000

Nouti (Notes):

- 10 Vahenga (*Salaries*) **168,800**; 'Inasi 'o e Pule'anga ki he Vahenga Malolo (*Government Contribution to Retirement Fund*) **16,800**; Le'ole'o ki he lakanga 'oku 'ata (*Acting Allownaces*) **2,000**.
- 11 Totongi kaungaue lau'aho (*wages*).
- 12 Fefolau'aki Fakaloto fonua (*Domestic Travel*) **46,500**; Fefolau'aki ki Tu'apule'anga (*Overseas Travel*) **47,800**; Totongi fe'ave'aki meili (*Postal Charges*) **500**; Fetu'utaki Telefoni (*Telecommunication*) **1,000**; Totongi Tu'uaki (*Advertising & Public*) **1,000**.
- 13 Totongi 'utu 'o e me'alele (*Fuel*) **10,000**; Totongi fe'ave'aki meili (*Freight*) **500**; Fakalelei 'o e me'angaue (*Maintenance of Office Equipment*) **5,000**; Fakalelei 'o e me'angaue faka-Komipiuta (*Maintenance Computer System*) **100,000**; Fakalelei 'o e me'alele (*Maintenance of Vehicles*) **8,000**;
- 14 Tohi mo e ngaahi makasini (*Books, Periodical & Publication*) **2,000**; 'Uhila (Electricity) **43,300**; Vai (*Water*) **3,500**; Naunau Faka'ofisi (*Office Supplies*) **15,000**; Paaki mo Fakatau Naunau (*Printing & Stationery*) **2,500**; Teunga Ngaue (*Uniform*) **1,000**; Totongi Tukupou (*Subscriptions*) **11,000**; Totongi Nguae'aki (*Rental*) **125,400**; Ngaahi totongi fale'i mo e ako ngaue (*Tranining & Conference*) **15,400**; Talitali kakai (*Hospitality*) **2,000**; Laiseni (*Licenses*) **110,000**; Ngaahi totongi fale'i mo e tokoni fakatekinikale fakapolofesinale (*Consultant & Technical Assistants Professional Fees*) **38,000**; Computer Supplies (*Naunau faka-Komipiuta*) **3,000**; Catering & Refreshment **2,000**
- 20 Ngaahi naunau faka'ofisi fo'ou (*New Office Equipments*) **5,000**; New Computer (*Ngaahi Komipiuta fo'ou*) **10,000**; Furniture & Fittings **5,000**

Polokalama 02 (Program 02): Ngaahi Ngaue Faka'atita ke fakahoko (Audit Operation)

Polokalama si'i 01 (Sub-Program 01): Sivi Faka'atita 'o e Ngaahi Ngaue Fakapa'anga (Financial Audit)

	Esitimeti (Estimate) 22/23	Esitimeti Fakatonutonu (Revised Budget) 22/23	Esitimeti (Estimate) 2023/24	Esitimeti (Estimate) 2024/25
Kaungaue Tu'uma'u (Established Staff) (10xx)	501,600	414,011	461,600	514,500
Kaungaue Lau'aho (Unestablished Staff) (11xx)				
Fefononga'aki mo Fetu'utaki (Travel & Communications) (12xx)				
Tauhi mo fakalelei me'angaue (Maintenance & Operations) (13xx)				
Totongi koloa mo e ngaue (Purchased of goods and services) (14xx)	2,900	0	100	
Fakamole ki he ngaahi ngaue lalahi (Capital expenses) (20xx)				
Pa'anga Fakakatoa Hu Atu (Total Expenditure)	504,500	414,011	461,700	514,500

Nouti (Notes):

- 10 Vahenga (Salaries) 467,700; 'Inasi 'o e Pule'anga ki he Vahenga Malolo (Government Contribution to Retirement Fund) 46,800.

Polokalama 02 (Program 02): Ngaahi Ngaue Faka'atita ke fakahoko (Audit Operation)
Polokalama si'i 02 (Sub-Program 02): Sivi Faka'atita 'o e Maa'usia 'o e Ola (Performance Audit)

	Esitimeti (Estimate) 22/23	Esitimeti Fakatonutonu (Revised Budget) 22/23	Esitimeti (Estimate) 2023/24	Esitimeti (Estimate) 2024/25
Kaungaue Tu'uma'u (Established Staff) (10xx)	310,800	201,242	264,100	280,000
Kaungaue Lau'aho (Unestablished Staff) (11xx)				
Fefononga'aki mo Fetu'utaki (Travel & Communications) (12xx)				
Tauhi mo fakalelei me'angaue (Maintenance & Operations) (13xx)				
Totongi koloa mo e ngaue (Purchased of goods and services) (14xx)	1,000	0	100	
Fakamole ki he ngaahi ngaue lalahi (Capital expenses) (20xx)				
Pa'anga Fakakatoa Hu Atu (Total Expenditure)	311,800	201,242	264,200	280,000

Nouti (Notes):

10 Vahenga (Salaries) **254,600**; 'Inasi 'o e Pule'anga ki he Vahenga Malolo (Government Contribution to Retirement Fund) **25,400**.

Polokalama 02 (Program 02): Ngaahi Ngaue Faka'atita ke fakahoko (*Audit Operation*)

Polokalama si'i 03 (*Sub-Program 03*): Sivi Faka'atita 'o e Faipau ki he Lao (*Compliance Audit*)

	Esitimeti (<i>Estimate</i>) 22/23	Esitimeti Fakatonutonu (<i>Revised Budget</i>) 22/23	Esitimeti (<i>Estimate</i>) 2023/24	Esitimeti (<i>Estimate</i>) 2024/25
Kaungaue Tu'uma'u (<i>Established Staff</i>) (10xx)	527,300	337,494	442,600	435,300
Kaungaue Lau'aho (<i>Unestablished Staff</i>) (11xx)				
Fefononga'aki mo Fetu'utaki (<i>Travel & Communications</i>) (12xx)				
Tauhi mo fakalelei me'angaue (<i>Maintenance & Operations</i>) (13xx)				
Totongi koloa mo e ngaue (<i>Purchased of goods and services</i>) (14xx)	3,000	0	100	
Fakamole ki he ngaahi ngaue lalahi (<i>Capital expenses</i>) (20xx)				
Pa'anga Fakakatoa Hu Atu (<i>Total Expenditure</i>)	530,300	337,494	442,700	435,300
GRAND TOTAL	2,195,400	1,851,299	2,156,400	2,185,000

Nouti (*Notes*):

- 10 Vahenga (*Salaries*) **395,600**; 'Inasi 'o e Pule'anga ki he Vahenga Malolo (*Government Contribution to Retirement Fund*) **39,700**.

Fakalahi I

Patiseti Fakaangaanga hū atu mo e hū mai ki he Ta'u 2024/25, 2025/26, 2026/27

<i>Min</i>	<i>Revised Code</i>	<i>Hingoa (Names)</i>	<i>Patiseti Esitimeti 2024/25</i>	<i>Patiseti 25/26</i>	<i>Patiseti 26/27</i>
3	03-102000-0410-0000	Totongi 'Atita (<i>Audit Fees</i>)	179,000	189,000	190,000
3	03-101111-1001-0000	Vahenga (<i>Salaries</i>)	109,500	109,500	109,500
3	03-101111-1003-0000	Ngaahi monu'ia makehe (<i>Other Allowances</i>)	3,000	3,000	3,000
3	03-101111-1005-0000	Inasi 'o e Pule'anga ki he Vahenga Malolo (<i>Government Contribution to Retirement Fund</i>)	27,100	27,100	27,100
3	03-101111-1030-0000	Ngaahi monu'ia ki he 'Atita Seniale (<i>CEO/Minister Benefits</i>)	13,600	13,600	13,600
3	03-102111-1001-0000	Vahenga (<i>Salaries</i>)	168,800	168,800	168,800
3	03-102111-1005-0000	Inasi 'o e Pule'anga ki he Vahenga Malolo (<i>Government Contribution to Retirement Fund</i>)	16,800	16,800	16,800
3	03-102111-1026-0000	Le'ole'o ki he lakanga 'ata (<i>Acting Allowance</i>)	2,000	2,000	2,000
3	03-102111-1201-0000	Fefolau'aki Fakaloto fonua (<i>Domestic Travel</i>)	46,500	46,500	46,500
3	03-102111-1202-0000	Fefolau'aki ki Tu'apule'anga (<i>Overseas Travel</i>)	47,800	47,800	47,800
3	03-102111-1203-0000	Totongi Fetu'utaki Telefoni (<i>Telecommunication Charges</i>)	1,000	1,000	1,000
3	03-102111-1204-0000	Totongi Fe'ave'aki Meili (<i>Postal Charges</i>)	500	500	500
3	03-102111-1206-0000	Totongi Tu'uaki (<i>Advertising & Publicity</i>)	1,000	1,000	1,000
3	03-102111-1301-0000	Totongi 'Utu 'o e Me'alele (<i>Fuel</i>)	10,000	10,000	10,000
3	03-102111-1302-0000	Totongi Fe'ave'aki Meili (<i>Freight</i>)	500	500	500
3	03-102111-1304-0000	Fakalelei mo e Naunau Faka-Komiputa (<i>Maintenance of Computer System</i>)	100,000	100,000	100,000
3	03-102111-1308-0000	Fakalelei 'o e me'angaue Faka'ofisi (<i>Maintenance of Office Equipment</i>)	5,000	5,000	5,000
3	03-102111-1309-0000	Fakalelei 'o e Saliote Misini (<i>Maintenance of Vehicles</i>)	8,000	8,000	8,000
3	03-102111-1318-0000	Fakalelei 'o e Fale (<i>Maintenance of Buildings & Compounds</i>)			
3	03-102111-1401-0000	Tohi mo e ngaahi makasini (<i>Books, Periodical & Publication</i>)	2,000	2,000	2,000
3	03-102111-1402-0000	Totongi 'Uhila (<i>Electricity</i>)	43,300	43,300	43,300
3	03-102111-1405-0000	Vai (<i>Water</i>)	3,500	3,500	3,500
3	03-102111-1406-0000	Naunau Faka'ofisi (<i>Office Supplies</i>)	15,000	15,000	15,000
3	03-102111-1407-0000	Paaki (<i>Printing</i>)	2,500	2,500	2,500
3	03-102111-1408-0000	Teunga Ngaue (<i>Uniforms</i>)	1,000	1,000	1,000
3	03-102111-1411-0000	Totongi Tukupau (<i>Subscription</i>)	11,000	11,000	11,000
3	03-102111-1413-0000	Totongi Ngaue'aki (<i>Rental</i>)	125,400	125,400	125,400

<i>Min</i>	<i>Revised Code</i>	<i>Hingoa</i>	<i>Patiseti Esitimetu 2024/25</i>	<i>Patiseti 25/26</i>	<i>Patiseti 26/27</i>
3	03-102111-1418-0000	Ngaahi totongi fale'i mo e ako kaungaue (<i>Training & Conferences</i>)	15,400	15,400	15,400
3	03-102111-1422-0000	Talitali Kakai (<i>Hospitality</i>)	2,000	2,000	2,000
3	03-102111-1427-0000	Ngaahi fakamokomoko/Tokoni fakame'akai (<i>Catering/Refreshment</i>)	2,000	2,000	2,000
3	03-102111-1435-0000	Laiseni (<i>Licences</i>)	110,000	110,000	110,000
3	03-102111-1448-0000	Naunau ke ma'a 'a e 'Ofisi (<i>Cleaning Supplies</i>)			
3	03-102111-1480-0000	Ngaahi totongi fale'i mo e tokoni fakatekinikale fakapolofesinale (<i>Consultant & Technical Assistants Professional Fees</i>)	38,000	38,000	38,000
3	03-102111-2003-0000	Naunau Faka'ofisi Fo'ou (<i>New Office Equipment</i>)	5,000	5,000	5,000
3	03-102111-1450-0000	Naunau Faka-Komipiuta (<i>Computer Supplies</i>)	3,000	3,000	3,000
3	03-102111-2004-0000	Komipiuta Fo'ou (<i>New Computers</i>)	10,000	10,000	10,000
3	03-102111-2022-0000	Naunau Fale (<i>Furniture & Fittings</i>)	5,000	5,000	5,000
3	03-201112-1001-0000	Vahenga (<i>Salaries</i>)	467,700	467,700	467,700
3	03-201112-1005-0000	Inasi 'o e Pule'anga ki he Vahenga Malolo (<i>Government Contribution to Retirement Fund</i>)	46,800	46,800	46,800
3	03-202112-1001-0000	Vahenga (<i>Salaries</i>)	254,600	254,600	254,600
3	03-202112-1005-0000	Inasi 'o e Pule'anga ki he Vahenga Malolo (<i>Government Contribution to Retirement Fund</i>)	25,400	25,400	25,400
3	03-203112-1001-0000	Vahenga (<i>Salaries</i>)	395,600	395,600	395,600
3	03-203112-1005-0000	Inasi 'o e Pule'anga ki he Vahenga Malolo (<i>Government Contribution to Retirement Fund</i>)	39,700	39,700	39,700
3	03-101111-1418-1111	Ngaahi totongi fale'i mo e ako kaungāue (<i>Training & Conference</i>)			
			2,185,000	2,185,000	2,185,000

Fakatokanga'i: 'Oku totongi 'a hono 'atita'i 'o e Ngaahi Kautaha Fakapule'anga. Ko e Ngaahi Potungāue 'a e Pule'anga (MDAs) 'oku 'ikai ha totongi ki ai.
